

УДК 159.9:316.77

DOI <https://doi.org/10.32782/2707-0409.2026.1.7>

Керсанов О. В.

здобувач третього освітнього рівня вищої освіти (доктор філософії)

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

e-mail: vatra735@gmail.com

ORCID ID: 0009-0009-1120-4344

Кононенко О. І.

академік НАН ВО України,

доктор психологічних наук, професор,

завідувач кафедри соціальної психології

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

e-mail: o.kononenko@onu.edu.ua

ORCID ID: 0000-0001-8676-7410

СУЧАСНІ ПСИХОЛОГІЧНІ ПІДХОДИ ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ ТА ІДЕНТИЧНОСТІ

У сучасній соціальній та політичній психології відбувається фундаментальний парадигмальний зсув. Традиційні уявлення про політичну свідомість як раціонально-логічну структуру, що базується на усвідомлених інтересах та чітких ідеологічних перевагах, поступаються місцем складнішим моделям. Ці моделі враховують вплив афективних станів, безсвідомих мотивацій, моральних інтуїцій та дискурсивних практик. Глобальна криза демократичних інститутів, посилення політичної поляризації, зростання популізму та тотальна цифровізація комунікаційного простору актуалізують потребу в переосмисленні механізмів формування політичної ідентичності. В умовах транзитивності та невизначеності політична ідентичність стає не просто відображенням соціального статусу, а динамічним інструментом психологічної адаптації та екзистенційної безпеки. Метою статті є здійснення вичерпного теоретичного аналізу та систематизації провідних психологічних підходів до вивчення політичної свідомості та ідентичності. Дослідження спрямоване на інтеграцію когнітивістських, мотиваційних, дискурсивних та нарративних парадигм у цілісну концептуальну рамку, здатну пояснити сучасні феномени політичної поведінки.

Ключові слова: політична ідентичність, політична свідомість, теорія соціальної ідентичності, виправдання системи, моральні основи, дискурсивна психологія, наратив.

Постановка проблеми. Політична реальність останнього десятиліття демонструє парадоксальні тенденції: з одного боку, спостерігається атомізація суспільства та зниження довіри до інституцій, з іншого – відбувається процес формування ідеології, заснованої на ідентичності, який визначається об'єднанням людей у емоційно насичені групи, що протистоять одна одній не на рівні програм чи ідей, а на рівні соціальної приналежності [21].

Актуальність дослідження психологічних механізмів політичної свідомості зумовлена кількома факторами макросоціального масштабу:

1. Криза ліберальної демократії та зростання популізму. Традиційні політичні партії втрачають свою ідеологічну визначеність, поступаючись місцем персоналістським рухам, що апелюють безпосередньо до емоцій та підсвідомих страхів електорату. Розуміння того, чому громадяни підтримують лідерів, які демонтують демократичні інститути, вимагає залучення глибинно-психологічних теорій (зокрема, теорії виправдання системи).

2. Афективна поляризація. Політичні розбіжності трансформуються у міжособистісну ворожнечу. Приналежність до політичної групи трансформується у «мега-ідентичність» [11] – надбудову, яка поглинає інші соціальні ролі, визначаючи ставлення людини до широкого кола питань – від споживчої поведінки до вибору шлюбного партнера.

3. Цифрова трансформація комунікації. Соціальні медіа та алгоритмічні стрічки новин докорінно змінили архітектуру політичного дискурсу. Феномени «ехо-камер», «фільтраційних бульбашок» та «вірусного» поширення дезінформації створюють нове середовище функціонування політичної свідомості, де істина стає менш важливою за емоційний резонанс та групову солідарність [16].

4. Екзистенційні загрози та запит на безпеку. В умовах глобальної нестабільності, пандемій та безпекових криз актуалізуються архаїчні шари психіки, пов'язані з захистом «своїх» та демонізацією «чужих». Психологія безпеки та ідентичності в умовах загрози стає ключовим напрямом досліджень, особливо в країнах, що перебувають у стані трансформації або конфлікту [3].

Таким чином, сучасна наука потребує перегляду існуючих теоретичних конструктів та розробки інтегративних моделей, які б поєднували аналіз когнітивних структур (як люди думають про політику), мотиваційних потреб (чому вони займають певні позиції) та дискурсивних практик (як ці позиції конструюються у мовленні).

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз наукового дискурсу дозволяє виділити кілька основних напрямів у дослідженні політичної свідомості та ідентичності.

Когнітивістський напрям продовжує розвиватися, фокусуючись на вивченні ідеології як когнітивного стилю. Дослідники пропонують розглядати ідеологічне мислення через призму нейрокогнітивних рис, таких як ригідність, догматизм та резистентність до нової інформації. Цей підхід дозволяє вийти за межі змістовного аналізу ідеологій і зосередитися на структурних особливостях мислення, що роблять людину схильною до екстремізму [27].

Мотиваційний напрям представлений насамперед подальшим розвитком теорії виправдання системи Дж. Джоста [25]. Останні публікації акцентують увагу на паліативній функції ідеології та парадоксах підтримки статус-кво знедоленими групами. Також значного поширення набула модель соціальної ідентичності сис-

темних установок, яка пропонує альтернативне до теорії виправдання системи пояснення пасивності через призму групових процесів [17].

Морально-психологічний напрям, що базується на теорії моральних основ Дж. Хайдта, залишається впливовим, проте зазнає конструктивної критики. Дослідження останніх років вказують на обмеженість класичної п'ятифакторної моделі та пропонують нові підходи, зокрема теорію діадичної моралі, яка зводить моральні судження до сприйняття шкоди [8].

Соціально-ідентичнісний підхід переживає ренесанс у політичній психології. Роботи Л. Мейсон, Ш. Айенгара та інших інтегрують класичну теорію Тешфела-Тернера з політологічним аналізом, розглядаючи партійність як соціальну ідентичність, що породжує афективну поляризацію. Окремий акцент робиться на ролі лідерства як «підприємництва ідентичності» [18].

Дискурсивний та наративний напрями переносять фокус уваги на мовне конструювання реальності. Досліджуються «майстер-нарлативи», які структурують колективну пам'ять та ідентичність, а також «інтерпретативні репертуари», що використовуються для легітимації політичних позицій у повсякденному спілкуванні [23].

Українська школа політичної психології (М. Слюсаревський, В. Васютинський, Л. Найдьонова, М. Дворник) активно розробляє проблематику психологічної безпеки, ментальних кордонів та громадянської ідентичності в умовах екзистенційних викликів [3]. Важливим є акцент на символічному вимірі політичної свідомості та механізмах резильєнтності суспільства.

Метою статті є систематизація, порівняльний аналіз та теоретичний синтез сучасних психологічних підходів до розуміння політичної свідомості та ідентичності. Методологічну основу дослідження становлять порівняльно-аналітичний, структурно-функціональний та інтегративний підходи до аналізу психологічних теорій політичної свідомості.

Результати теоретичного аналізу. Класична теорія соціальної ідентичності, розроблена А. Тешфелом і Дж. Тернером у 1970-х роках [2], сьогодні стала наріжним каменем для розуміння політичних процесів. Якщо первинні експерименти стосувалися «мінімальних груп» (розподіл на основі тривіальних критеріїв), то сучасна політична психологія застосовує цей апарат до аналізу потужних, емоційно насичених політичних ідентичностей.

Сучасні дослідники, зокрема Л. Мейсон, аргументують, що у сучасних демократіях відбулося злиття різноманітних соціальних ідентичностей (расової, релігійної, географічної, культурної) в одну всеохоплюючу політичну ідентичність. Цей феномен отримав назву «мега-ідентичність» або «складена ідентичність» – когнітивне та емоційне злиття різноманітних соціальних приналежностей в єдиний політичний табір [11]. Коли всі соціальні групи людини (наприклад, жителі сільської місцевості, консервативні християни, робітничий клас) корелюють з однією політичною партією, це створює надзвичайно потужну психологічну

прив'язаність. Будь-яка атака на політичну партію сприймається як загроза всім аспектам «Я-концепції» індивіда [5].

Це призводить до феномену афективної поляризації [10]. На відміну від ідеологічної поляризації (розбіжності у поглядах на податки чи охорону здоров'я), афективна поляризація вимірюється рівнем неприязні, гніву та морального осуду щодо представників протилежної політичної групи [21].

Механізми соціальної ідентичності в політиці:

– Ін-груповий фаворитизм та аут-групова дерогація: прагнення позитивно оцінювати «своїх» і знецінювати «чужих» для підтримки позитивної самооцінки.

– Деперсоналізація: сприйняття себе та інших не як унікальних індивідів, а як взаємозамінних представників категорії (прототипів). Це знижує емпатію до опонентів.

– Соціальна креативність: якщо група має низький статус (наприклад, прогнала вибори), її члени можуть змінювати виміри порівняння (наприклад, «ми програли, але ми морально вищі»), щоб зберегти позитивну ідентичність [12].

Важливим теоретичним розширенням теорії соціальної ідентичності є теорія соціальної ідентичності лідерства, розвинута А. Хасламом та С. Райхером. Цей підхід кидає виклик традиційним теоріям харизми, стверджуючи, що лідерство – це не індивідуальна властивість, а груповий процес [14].

Розуміння політичної поведінки неможливе без аналізу глибинних мотивацій, що спонукають людей підтримувати певний суспільний лад або бунтувати проти нього. В цій статті розглянуто теорію виправдання системи та теорію моральних основ.

Теорія виправдання системи розроблена Дж. Джостом та М. Банаджі. Ця теорія пояснює контрінтуїтивний феномен: чому люди часто підтримують соціальні системи, які їх пригнічують або дискримінують.

Згідно цієї теорії, люди мають фундаментальну (часто неусвідомлену) мотивацію вірити, що існуючий соціальний, економічний та політичний порядок є легітимним, справедливим та неминучим. Ця мотивація виконує паліативну функцію: вона знижує тривогу, невизначеність та когнітивний дисонанс, пов'язаний з усвідомленням несправедливості світу [7].

Теорія моральних основ, яку розробляв Дж. Хайдт, пропонує розглядати політичні ідеології як надбудови над вродженими моральними інтуїціями. Це еволюційно-психологічний підхід, який стверджує, що мораль є «першою мовою» політики. Зазначена теорія включає в себе 5 основних показників:

– турбота/шкода: еволюційно пов'язана з захистом потомства; лежить в основі ліберальних закликів до соціального захисту;

– справедливість/обман: пов'язана з реципрокним (взаємним) альтруїзмом; важлива для всіх, але ліберали розуміють її як рівність, а консерватори – як пропорційність (отримуєш те, що заробив);

– лояльність/зрада: пов'язана з коаліційною психологією; патріотизм, вірність «своїм»;

- авторитет/підрив: повага до ієрархії, традицій, старших;
- святість/деградація: еволюційно пов'язана з уникненням патогенів; проявляється у релігійних заборонах, ставленні до тіла, прапора тощо [13].
- Л. Змігрод пропонує розглядати ідеологічне мислення як когнітивний стиль, що характеризується:
 - когнітивною ригідністю: складністю у перемиканні між різними правилами або перспективами;
 - догматизмом: стійкістю до оновлення переконань навіть при наявності суперечливих доказів;
 - низькою толерантністю до невизначеності: потребою у когнітивному завершенні [27].

На основі аналізу наведених вище теорій, ми пропонуємо розглядати політичну свідомість не як статичний набір рис, а як багаторівневу динамічну систему. Наша пропозиція інтеграції полягає в тому, щоб поєднати когнітивно-мотиваційний та дискурсивний підходи за принципом «потенціал – актуалізація».

У цій моделі когнітивні стилі (ригідність, догматизм) та моральні інтуїції формують схильність індивіда до певного типу ідеології (внутрішній рівень), тоді як дискурсивні практики та майстер-наративи виступають інструментами, що оформлюють ці схильності у конкретну політичну ідентичність (зовнішній рівень). Без дискурсивної оболонки когнітивні схильності залишаються латентними; без когнітивного підґрунтя дискурс не має афективного резонансу.

Разом з цим, якщо когнітивні теорії шукають ідентичність «всередині» голови, то дискурсивна психологія розглядає її як те, що створюється «між» людьми у процесі комунікації. Політична свідомість тут – це не набір ментальних репрезентацій, а набір соціальних дій, що виконуються за допомогою мови.

Ключовим поняттям дискурсивної психології є інтерпретативні репертуари – гнучкі лінгвістичні ресурси (метафори, граматичні конструкції, усталені аргументи), які люди використовують для побудови версій реальності [23].

Наприклад, дослідження дискурсу навколо міграції показують, що одні й ті самі люди можуть використовувати суперечливі репертуари залежно від контексту:

- гуманістичний репертуар: «Ми всі люди, треба допомагати» (актуалізується при обговоренні конкретних трагедій).
- прагматичний/економічний репертуар: «Ресурси обмежені, ми не можемо прийняти всіх» (актуалізується при обговоренні бюджету).

Політична ідентичність, таким чином, є фрагментарною та контекстуальною. Основним завданням досліджень є виявити, які репертуари домінують у суспільному дискурсі і як вони використовуються для легітимації влади або виправдання нерівності [26].

Політична ідентичність нерозривно пов'язана з історіями, які ми розповідаємо про себе та свої спільноти. Ф. Хаммак та К. Маклін розвивають концепцію май-

стер-нарративів – культурних сценаріїв, що визначають, що вважається «нормальним» або «правильним» життєвим шляхом у даному суспільстві [15].

У політичному контексті майстер-нарративи структурують колективну пам'ять (наприклад, нарратив «нації-жертви» або «нації-переможниці»). Політична соціалізація полягає у засвоєнні цих нарративів та вписуванні в них особистої біографії [20].

В наш час неможливо розглядати політичну свідомість поза контекстом цифрових технологій. Соціальні медіа перестали бути нейтральними майданчиками для дискусій; вони стали активними архітекторами ідентичності.

Дослідження експериментально підтверджують, що алгоритми соціальних мереж безпосередньо впливають на рівень афективної поляризації. Механізми рекомендацій, налаштовані на максимізацію залучення, пріоритизують контент, що викликає сильні емоції (гнів, обурення) [19].

Це створює ефект «ехо-камери», де користувач отримує постійне підкріплення своїх поглядів і демонізований образ опонента. Результатом стає не просто зміна думок, а зміна ідентичності: користувач відчуває себе частиною обложеної фортеці.

Однак, всупереч надіям на те, що інтернет сприятиме діалогу, дослідження показують зворотний ефект. Зіткнення з протилежною точкою зору в мережі часто призводить не до порозуміння, а до посилення власних переконань – феномен, відомий як «динаміка окопної війни» [22].

Психологічний механізм тут – мотивоване міркування. Користувачі витрачають когнітивні ресурси не на аналіз аргументів опонента, а на пошук контраргументів та доказів його некомпетентності чи аморальності, щоб захистити свою групову ідентичність.

Новим феноменом є вплив платформ короткого відео (на кшталт TikTok) на політичну свідомість молоді. Дослідження виявляють цікавий механізм: прямий вплив контенту на політичну ідентичність є слабким, однак часте використання платформи підвищує медіа-довіру, що в свою чергу, корелює з політичною довірою, якщо ці інституції активно присутні на платформі.

Це свідчить про те, що для «цифрового покоління» шлях до політичної свідомості лежить не через програми партій, а через емоційну довіру до каналів комунікації [24].

Українська політична психологія робить унікальний внесок у світову науку, досліджуючи функціонування свідомості в умовах тривалої загрози суверенітету та безпеці.

У цьому контексті ми висуваємо тезу про те, що цифрові алгоритми виступають каталізатором трансформації політичної свідомості в умовах екзистенційних загроз. Ми пропонуємо розглядати сучасну політичну ідентичність як результат взаємодії трьох сил: глибокої потреби у безпеці (мотиваційний рівень), яка підсилюється алгоритмічно створеними "ехо-камерами" (технологічний рівень) та

закріплюється через наративи "свій-чужий" (дискурсивний рівень). Сама така трикомпонентна модель дозволяє пояснити феномени, які ми спостерігаємо в українському суспільстві.

В. Васютинським розроблено концепцію «ментальних кордонів». Дослідження показують, що політична карта країни не завжди співпадає з психологічною. Ментальні кордони – це лінії розмежування ціннісних орієнтацій, ставлення до минулого та геополітичних векторів [1].

Важливим висновком є те, що в умовах загрози ці кордони стають більш жорсткими. Відбувається консолідація ідентичності навколо ядра державності («української ідентичності»), тоді як амбівалентні або «гібридні» ідентичності витісняються на периферію [3].

М. Слюсаревський акцентує увагу на категорії символічного простору. Політична суб'єктність спільноти залежить від насиченості цього простору власними смислами та символами [9].

В умовах інформаційного тиску (когнітивної війни) здатність суспільства утримувати власний символічний суверенітет стає запорукою виживання. Досліджуються механізми резильєнтності – здатності зберігати цілісність ідентичності та психічне здоров'я попри травматичні події. Громадянська ідентичність при цьому трансформується з формальної приналежності у глибоке екзистенційне переживання спільної долі [4].

Висновки і перспективи подальшого дослідження. Запропонований аналіз дозволяє розглядати політичну свідомість як складний динамічний процес, що остаточно втратив статус стабільної, фіксованої характеристики індивіда. Сучасна наука доводить, що ідентичність постійно відтворюється та змінюється під впливом контексту, дискурсивних практик та особливостей медіаспоживання. При цьому найбільш продуктивними виявляються інтегративні моделі, що поєднують різні рівні аналізу: від нейрокогнітивних предикторів ідеологічного мислення (таких як ригідність і догматизм) до макросоціальних наративів та дискурсивних стратегій.

Ключовою тенденцією сучасної політичної психології стає «афективний поворот» [6]. Феномени афективної поляризації, паліативна функція виправдання системи та емоційна прив'язаність до лідера свідчать про те, що політичний вибір є насамперед емоційним актом, який лише згодом раціоналізується суб'єктом.

Разом з цим в умовах глобальної турбулентності фундаментальним фактором, що визначає конфігурацію політичної свідомості, стає базова потреба в безпеці – фізичній, психологічній та онтологічній.

Отримані теоретичні узагальнення можуть бути використані при розробці програм громадянської освіти та протидії інформаційним маніпуляціям. Розуміння глибинних механізмів формування переконань дозволяє створювати більш дієві інструменти для розвитку психологічної резильєнтності суспільства в умовах інформаційної війни.

Перспективи подальших досліджень вбачаються у поглибленому аналізі моральних основ та мотивації молоді в умовах транзитивного суспільства. Особливої уваги потребує вивчення впливу цифрової архітектури (алгоритмів соціальних мереж, «ехо-камер») на формування «мега-ідентичності». Окремим вектором є визначення психологічних умов ефективності цифрової громадянської освіти як засобу захисту від деструктивних політичних наративів.

Список використаних джерел і літератури

1. Васютинський В. О. Психологічні координати українського світу : монографія. Київ : Талком, 2024. 178 с.
2. Кухарук О. Ю. Теорія соціальної ідентичності та прогнозування соціальної поведінки: основні підходи. *Наукові студії із соціальної та політичної психології* : зб. наук. праць. 2021. Вип. 48 (51). С. 16–23.
3. Слюсаревський М. М. Динаміка уявлень українців про національні символи як відображення спротиву російській агресії. *Insight: the psychological dimensions of society*. 2025. № 13. С. 374–407. DOI: <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2024-13-16>.
4. Ткаченко Г. Психологічні особливості громадянської ідентичності студентської молоді. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Психологія*. 2025. Т. 1, № 21. С. 122–126. DOI: [https://doi.org/10.17721/BPSY.2025.1\(21\).17](https://doi.org/10.17721/BPSY.2025.1(21).17).
5. Bakker B. N., Lelkes Y. Putting the affect into affective polarisation. *Cognition and Emotion*. 2024. Vol. 38, Issue 4. P. 418–436. DOI: <https://doi.org/10.1080/02699931.2024.2362366>.
6. Clough P. T. *The Affective Turn: Theorizing the Social*. Durham : Duke University Press, 2007. 328 p.
7. Cole J. C., Gillis A. J., van der Linden S. [et al.] Social Psychological Perspectives on Political Polarization: Insights and Implications for Climate Change. *Perspectives on Psychological Science*. 2025. Vol. 20, No. 1. P. 3–28. DOI: <https://doi.org/10.1177/17456916231186409>.
8. Curry O. S. What’s Wrong with Moral Foundations Theory, and How to get Moral Psychology Right. *Behavioral Scientist*. 2019. URL: <https://behavioralscientist.org/whats-wrong-with-moral-foundations-theory-and-how-to-get-moral-psychology-right/> (дата звернення: 22.11.2025).
9. Dvornyk M., Sliusarevskyi M. Digital well-being of Ukrainians experiencing full-scale war: A cross-sectional study. *Scientific Studios on Social and Political Psychology*. 2025. Vol. 31, No. 1. P. 16–24. DOI: <https://doi.org/10.61727/sssppj/1.2025.16>.
10. Erdoğan E., Uyan-Semerci P. Othering in politics: how affective polarization undermines democratic philia? *Frontiers in Political Science*. 2025. Vol. 7. Article 1553889. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpos.2025.1553889>.
11. Finkel E. J., Bail C. A., Cikara M. et al. Political Sectarianism in America. *Science*. 2020. Vol. 370, Issue 6516. P. 533–536. DOI: <https://doi.org/10.1126/science.abe1715>.
12. Garzia D., Reiljan A., Ferreira da Silva F., Trechsel A. H. Affective Polarization. *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Oxford : Oxford University Press, 2025. DOI: <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.2293>.
13. Graham J., Nosek B. A., Haidt J. et al. Liberals and conservatives rely on very similar sets of foundations when comparing moral violations. *American Political Science Review*. 2017. Vol. 111, Issue 4. P. 943–956. DOI: <https://doi.org/10.1017/S0003055417000291>.
14. Haslam S. A., Reicher S. D., Platow M. J. *The New Psychology of Leadership: Identity, Influence and Power*. 2nd ed. London : Routledge, 2020. 288 p. DOI: <https://doi.org/10.4324/9781351108232>.
15. Hunt N. *Master Narratives. Applied Narrative Psychology*. Cambridge : Cambridge University Press, 2023. P. 42–62. DOI: <https://doi.org/10.1017/9781009245333.005>.

16. Jia N., Fee L. Y. The influence of social media content on political identity with corruption perception as a moderator. *Frontiers in Political Science*. 2025. Vol. 7. Article ID 1659804. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpos.2025.1659804>.
17. Jost J. T., Langer M., Badaan V. et al. Ideology and the limits of self-interest: System justification motivation and conservative advantages in mass politics. *Translational Issues in Psychological Science*. 2017. Vol. 3, No. 3. P. e1–e26. DOI: <https://doi.org/10.1037/tps0000127>.
18. Lau V. W., Tse D. C. K., Bligh M. C. et al. Not “My” crisis: Social identity and followers’ crisis responses to COVID-19. *Analyses of Social Issues and Public Policy*. 2022. Online ahead of print. DOI: <https://doi.org/10.1111/asap.12316>.
19. Lloyd N. New research reveals algorithms’ hidden political power. *Northeastern Global News*. 2025. November 27. URL: <https://news.northeastern.edu/2025/11/27/social-media-political-polarization-research/> (дата звернення: 29.11.2025).
20. Lugtigheid C. E., van Stekelenburg J., Boutellier H. J. C. J. One of Us: Identity-Claims and Discursive Strategies of Dutch Party Leaders in Political Speech. *Journal of Social and Political Psychology*. 2025. Vol. 13, No. 1. P. 1–20. DOI: <https://doi.org/10.5964/jspp.14837>.
21. Mason L. Ideologues without Issues: The Polarizing Consequences of Ideological Identities. *Public Opinion Quarterly*. 2018. Vol. 82, Issue S1. P. 866–887. DOI: <https://doi.org/10.1093/poq/nfy005>.
22. Nordbrandt M. Affective polarization in the digital age: Testing the direction of the relationship between social media and users’ feelings for out-group parties. *New Media & Society*. 2021. P. 1–20. DOI: <https://doi.org/10.1177/14614448211044393>.
23. Potter J., Wetherell M. Potter and Wetherell in Discourse Analysis. *Discourse Analyzer AI Toolkit*. 2024. URL: <https://discourseanalyzer.com/potter-and-wetherell-in-discourse-analysis/> (дата звернення: 22.11.2025).
24. Qin J., Du Q., Deng Y. et al. How does short video use generate political identity? Intermediate mechanisms with evidence from China’s small-town youth. *Frontiers in Psychology*. 2023. Vol. 14. Article 1107273. DOI: <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1107273>.
25. Silva C., Pedrero V., Barrientos J. et al. Just-World Beliefs, System Justification, and Their Relationship with People’s Health-Related Well-Being: A Narrative Review. *Behavioral Sciences*. 2024. Vol. 14, No. 10. Article 941. DOI: <https://doi.org/10.3390/bs14100941>.
26. Vaara E., Aranda A. M., Etchanchu H. Discursive Legitimation: An Integrative Theoretical Framework and Agenda for Future Research. *Journal of Management*. 2024. Vol. 50, No. 6. P. 2343–2373. DOI: <https://doi.org/10.1177/01492063241230511>.
27. Zmigrod L. A psychology of ideology: unpacking the psychological structure of ideological thinking. *Perspectives on Psychological Science*. 2022. Vol. 17, No. 4. P. 1072–1092. DOI: <https://doi.org/10.1177/17456916211044140>.

References

1. Vasiutynskyi, V. O. (2024). *Psykhologichni koordynaty ukrainskoho svitu: Monohrafiia* [Psychological coordinates of the Ukrainian world: Monograph]. Talkom [in Ukrainian].
2. Kukharuk, O. Yu. (2021). *Teoriia sotsialnoi identychnosti ta prohnovuvannya sotsialnoi povedinky: osnovni pidkhody* [Social identity theory and prediction of social behavior: Main approaches]. *Naukovi studii iz sotsialnoi ta politychnoi psykholohii*, 48(51), 16–23 [in Ukrainian].
3. Sliusarevskyi, M. M. (2025). *Dynamika uiavlen ukraintsiv pro natsionalni symvoly yak vidobrazhennia sprotyvu rosiiskii ahresii* [Dynamics of Ukrainians’ perceptions of national symbols as a reflection of resistance to Russian aggression]. *Insight: The Psychological Dimensions of Society*, (13), 374–407. <https://doi.org/10.32999/2663-970X/2024-13-16> [in Ukrainian].

4. Tkachenko, H. (2025). Psykholohichni osoblyvosti hromadianskoi identychnosti studentskoi molodi [Psychological features of civic identity of student youth]. *Visnyk Kyivskoho natsionalnoho universytetu imeni Tarasa Shevchenka. Psykholohiia*, 1(21), 122–126. [https://doi.org/10.17721/BPSY.2025.1\(21\).17](https://doi.org/10.17721/BPSY.2025.1(21).17) [in Ukrainian].
5. Bakker, B. N., & Lelkes, Y. (2024). Putting the affect into affective polarisation. *Cognition and Emotion*, 38(4), 418–436. <https://doi.org/10.1080/02699931.2024.2362366> [in English].
6. Clough, P. T. (2007). *The affective turn: Theorizing the social*. Duke University Press [in English].
7. Cole, J. C., Gillis, A. J., van der Linden, S., Cohen, M. A., & Vandenberg, M. P. (2025). Social psychological perspectives on political polarization: Insights and implications for climate change. *Perspectives on Psychological Science*, 20(1), 3–28. <https://doi.org/10.1177/17456916231186409> [in English].
8. Curry, O. S. (2019). What’s wrong with moral foundations theory, and how to get moral psychology right. *Behavioral Scientist*. Retrieved from <https://behavioralscientist.org/whats-wrong-with-moral-foundations-theory-and-how-to-get-moral-psychology-right/> [in English].
9. Dvornyk, M., & Sliusarevskiy, M. (2025). Digital well-being of Ukrainians experiencing full-scale war: A cross-sectional study. *Scientific Studios on Social and Political Psychology*, 31(1), 16–24. <https://doi.org/10.61727/ssppj/1.2025.16> [in English].
10. Erdoğan, E., & Uyan-Semerci, P. (2025). Othering in politics: How affective polarization undermines democratic philia? *Frontiers in Political Science*, 7, Article 1553889. <https://doi.org/10.3389/fpos.2025.1553889> [in English].
11. Finkel, E. J., Bail, C. A., Cikara, M., Ditto, P. H., Iyengar, S., Klar, S., Mason, L., McGrath, M. C., Nyhan, B., Rand, D. G., Skitka, L. J., Tucker, J. A., Van Bavel, J. J., Wang, C. S., & Druckman, J. N. (2020). Political sectarianism in America. *Science*, 370(6516), 533–536. <https://doi.org/10.1126/science.abe1715> [in English].
12. Garzia, D., Reiljan, A., Ferreira da Silva, F., & Trechsel, A. H. (2025). Affective polarization. In *Oxford Research Encyclopedia of Politics*. Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/acrefore/9780190228637.013.2293> [in English].
13. Graham, J., Nosek, B. A., Haidt, J., Iyer, R., Koleva, S., & Ditto, P. H. (2017). Liberals and conservatives rely on very similar sets of foundations when comparing moral violations. *American Political Science Review*, 111(4), 943–956. <https://doi.org/10.1017/S0003055417000291> [in English].
14. Haslam, S. A., Reicher, S. D., & Platow, M. J. (2020). *The new psychology of leadership: Identity, influence and power* (2nd ed.). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781351108232> [in English].
15. Hunt, N. (2023). Master narratives. In *Applied Narrative Psychology* (pp. 42–62). Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/9781009245333.005> [in English].
16. Jia, N., & Fee, L. Y. (2025). The influence of social media content on political identity with corruption perception as a moderator. *Frontiers in Political Science*, 7, Article 1659804. <https://doi.org/10.3389/fpos.2025.1659804> [in English].
17. Jost, J. T., Langer, M., Badaan, V., Azevedo, F., Etchezahar, E., Ungaretti, J., & Hennes, E. P. (2017). Ideology and the limits of self-interest: System justification motivation and conservative advantages in mass politics. *Translational Issues in Psychological Science*, 3(3), e1–e26. <https://doi.org/10.1037/tps0000127> [in English].
18. Lau, V. W., Tse, D. C. K., Bligh, M. C., Hong, Y., Kakarika, M., Chan, H., & Chiu, C. P. Y. (2022). Not “my” crisis: Social identity and followers’ crisis responses to COVID-19. *Analyses of Social Issues and Public Policy*. Advance online publication. <https://doi.org/10.1111/asap.12316> [in English].

19. Lloyd, N. (2025, November 27). New research reveals algorithms' hidden political power. *Northeastern Global News*. Retrieved from <https://news.northeastern.edu/2025/11/27/social-media-political-polarization-research/> [in English].
20. Lugtigheid, C. E., van Stekelenburg, J., & Boutellier, H. J. C. J. (2025). One of us: Identity-claims and discursive strategies of Dutch party leaders in political speech. *Journal of Social and Political Psychology*, 13(1), 1–20. <https://doi.org/10.5964/jspp.14837> [in English].
21. Mason, L. (2018). Ideologues without issues: The polarizing consequences of ideological identities. *Public Opinion Quarterly*, 82(S1), 866–887. <https://doi.org/10.1093/poq/nfy005> [in English].
22. Nordbrandt, M. (2021). Affective polarization in the digital age: Testing the direction of the relationship between social media and users' feelings for out-group parties. *New Media & Society*, 1–20. <https://doi.org/10.1177/14614448211044393> [in English].
23. Potter, J., & Wetherell, M. (2024, August 16). Potter and Wetherell in discourse analysis. *Discourse Analyzer AI Toolkit*. Retrieved from <https://discourseanalyzer.com/potter-and-wetherell-in-discourse-analysis/> [in English].
24. Qin, J., Du, Q., Deng, Y., Zhang, B., & Sun, X. (2023). How does short video use generate political identity? Intermediate mechanisms with evidence from China's small-town youth. *Frontiers in Psychology*, 14, Article 1107273. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2023.1107273> [in English].
25. Silva, C., Pedrero, V., Barrientos, J., Manzi, J., & Reynaldos, K. (2024). Just-world beliefs, system justification, and their relationship with people's health-related well-being: A narrative review. *Behavioral Sciences*, 14(10), Article 941. <https://doi.org/10.3390/bs14100941> [in English].
26. Vaara, E., Aranda, A. M., & Etchanchu, H. (2024). Discursive legitimation: An integrative theoretical framework and agenda for future research. *Journal of Management*, 50(6), 2343–2373. <https://doi.org/10.1177/01492063241230511> [in English].
27. Zmigrod, L. (2022). A psychology of ideology: Unpacking the psychological structure of ideological thinking. *Perspectives on Psychological Science*, 17(4), 1072–1092. <https://doi.org/10.1177/17456916211044140> [in English].

Kersanov O. V.

PhD Candidate (Third Level of Higher Education)
Odesa I.I. Mechnikov National University

Kononenko O. I.

Academician of the National Academy of Sciences of Higher Education of Ukraine,
Doctor of Psychological Sciences, Professor,
Head of the Department of Social Psychology
Odesa I.I. Mechnikov National University

MODERN PSYCHOLOGICAL APPROACHES TO THE STUDY OF POLITICAL CONSCIOUSNESS AND IDENTITY

Contemporary social and political psychology is undergoing a fundamental paradigmatic shift. Traditional conceptions of political consciousness as a rational and logical structure, grounded in explicit interests and clear ideological preferences, are being replaced by more complex models. These models take into account the influence of affective states, unconscious motivations, moral intuitions, and discursive practices. The global crisis of democratic institutions, the intensification

of political polarization, the rise of populism, and the pervasive digitalization of the communicative sphere highlight the urgent need to reconsider the mechanisms of political identity formation. Under conditions of transitivity and uncertainty, political identity emerges not merely as a reflection of social status but as a dynamic instrument of psychological adaptation and existential security. The purpose of this article is to provide a comprehensive theoretical analysis and systematization of leading psychological approaches to the study of political consciousness and identity. The research seeks to integrate cognitive, motivational, discursive, and narrative paradigms into a coherent conceptual framework capable of explaining contemporary phenomena of political behavior.

Key words: political identity, political consciousness, social identity theory, system justification, moral foundations, discursive psychology, narrative.

Дата першого надходження статті до видання: 01.12.2025

Дата прийняття статті до друку після рецензування: 29.12.2025

Дата публікації (оприлюднення) статті: 18.03.2026

Стаття поширюється на умовах ліцензії відкритого доступу (CC BY)